
Inclusief onderwijs voor de empowerment van leerlingen: een casestudy over de positieve invloed van toegewijde leerkrachten

---

**Verkenning van het transformerende effect van inclusief onderwijs
op de leerprestaties en het welzijn van leerlingen**

Auteur: Candice Astorino
Editor: Vasiliki Katsomaliari

Deze publicatie is geschreven en gepubliceerd als onderdeel van het Erasmus+ project “Supporting Inclusion and Diversity in Teaching” (Ondersteunen van inclusie en diversiteit in onderwijs; SIDiT).

Projectpartners

Medegefinancierd door

Disclaimer: Het project “Supporting Inclusion and Diversity in Teaching (SIDiT)” wordt medegefinancierd door het Erasmus+ programma van de Europese Unie (kernactiviteit 2) en het Goethe-Institut. De steun van de Europese Commissie voor de productie van deze publicatie houdt geen goedkeuring in van de inhoud, die uitsluitend de mening van de auteurs weergeeft, en de Commissie kan niet verantwoordelijk worden gesteld voor het gebruik dat eventueel wordt gemaakt van de informatie in deze publicatie.

Inclusief onderwijs voor de empowerment van leerlingen: een casestudy over de positieve invloed van toegewijde leerkrachten

Inhoudsopgave

INLEIDING	4
METHODOLOGIE.....	5
CONTEXT EN DEELNEMERS	6
HET EFFECT VAN INCLUSIEF ONDERWIJS	6
CONCLUSIE.....	10

Inleiding

Inclusief onderwijs krijgt steeds meer aandacht en erkenning in het onderwijsonderzoek en de beleidsvorming. Dagelijks heeft wereldwijd 20 procent van de kinderen en jongeren te maken met uitsluiting van onderwijs¹. In de UNESCO-publicatie “A Guide for ensuring inclusion and equity in education” (een handleiding voor inclusiviteit en gelijkwaardigheid in het onderwijs) wordt gewezen op de dringende noodzaak dat onderwijssystemen over de hele wereld zich inzetten voor een inclusieve werkwijze, waarbij “een gemeenschappelijk inzicht wordt gevormd, dat inclusieve en rechtvaardige onderwijssystemen gendergelijkheid bevorderen, ongelijkheid verminderen, leiden tot capaciteitsopbouw van leerkrachten en systemen, en ondersteunende leeromgevingen stimuleren.”² Op Europees niveau wordt inclusief onderwijs bevorderd door beleid. Dat gebeurt met de Europese Onderwijsruimte³ en sinds 2020 met het actieplan digitaal onderwijs, een initiatief van de Europese Commissie dat een gemeenschappelijke visie biedt voor hoogwaardig, inclusief en toegankelijk Europees digitaal onderwijs.

Deze casestudy richt zich op de werkwijze voor inclusief onderwijs en de daarmee opgedane ervaringen op twee basisscholen in Brussel, waar de afgelopen drie jaar (2021-2022-2023) de pilot plaatsvond van het door Erasmus+ gefinancierde SIDiT-project (“Supporting Inclusion and Diversity in Teaching”; ondersteunen van inclusie en diversiteit in onderwijs). SIDiT heeft een nieuwe onderwijs- en leerbenadering ontwikkeld als basis voor inclusief onderwijs aan kinderen met een diverse achtergrond, met speciale nadruk op de inclusie van migrantenkinderen. Meer dan 600 leerlingen hebben deelgenomen aan de SIDiT-leslessen en gemiddeld 80 procent van de leerlingen behoorde tot de diversiteitscategorie waarop het project was gericht. Het ging daarbij om leerlingen met een migrantenachtergrond, specifieke leerbehoeften en verschillende etnische, culturele en sociaaleconomische achtergronden. Door inclusie en diversiteit te bevorderen, kan het primair onderwijs bijdragen aan een samenleving met minder vooroordelen en meer rechtvaardigheid voor iedereen.

Er zijn veel strategieën die kunnen worden ingevoerd in het primair onderwijs om inclusie te bevorderen. In dit specifieke geval verkenden de scholen verschillende methoden

¹ UNESCO, Global education monitoring report, 2020: Inclusion and education: all means all. Online beschikbaar via: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000373718>

² UNESCO, A Guide for ensuring inclusion and equity in education, 2017. Online beschikbaar via: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000248254>

³ Europese Onderwijsruimte (European Commission): <https://education.ec.europa.eu/nl/about-eea>

aan de hand van de vakoverschrijdende lesscenario's van SIDiT⁴, het aanbieden van extra ondersteuning en middelen aan leerlingen die dat nodig hebben, het stimuleren van positief gedrag, het gebruik van digitale hulpmiddelen en het bieden van mogelijkheden voor keuzevrijheid en samenwerking van leerlingen. Met de invoering van het SIDiT-project hebben de scholen ook prioriteit gegeven aan de professionele ontwikkeling van leerkrachten, zodat zij betere vaardigheden kregen in het lesgeven aan en ondersteunen van leerlingen met een diverse achtergrond. Hiervoor volgden de leerkrachten een cursus. Deze casestudy maakt deel uit van een reeks publicaties, samen met een discussiedocument en beleidsaanbevelingen⁵, [beschikbaar via deze link](#).

De casestudy is bedoeld om te laten zien hoe toegewijde leerkrachten, door gebruik van inclusieve onderwijsmethoden, zorgen dat leerlingen mondigder worden, betere leerresultaten behalen, betrokkener worden en een beter sociaal-emotioneel welzijn krijgen.

Methodologie

In de casestudy werden een onderzoeksopzet en -methodologie gebruikt om de invloed van inclusief onderwijs op de empowerment van leerlingen en de sfeer op school te onderzoeken.

De onderzoeksopzet van de casestudy was kwalitatief, gericht op het verzamelen van gedetailleerde informatie en het verkrijgen van begrip over de ervaringen en perspectieven van leerkrachten en leerlingen. Kwalitatief onderzoek is met name een effectieve methode om de rijkdom van de verhalen van deelnemers vast te leggen. Hierbij werden semigestructureerde interviews gebruikt als instrument voor gegevensverzameling.

Semi-gestructureerde interviews

Er werden semigestructureerde interviews afgenomen met de leerkrachten die betrokken waren bij de invoering van inclusief onderwijs en met de leerlingen die meededen aan de SIDiT-lessen. Deze interviews bestonden uit een reeks vooraf bepaalde open vragen, waardoor de deelnemers de vrijheid hadden om uitgebreid te vertellen over hun ervaringen, gevoelens en uitdagingen. De interviews waren gericht op het verzamelen van gedetailleerde informatie over de zienswijze van de leerkrachten en leerlingen en het effect van de lessen op hoe zij respectievelijk lesgeven en leerden. De interviewvragen waren gericht op de

---

⁴De lesscenario's zijn te vinden in het SIDiT-handboek voor leerkrachten, dat online beschikbaar is via: https://www.siditproject.eu/_files/ugd/74f199_30b6905e1450487b853b55e720a7516c.pdf

⁵ SIDiT-project, 2023. Ondersteuning van inclusief onderwijs door middel van vakoverschrijdende programma's: geleerde lessen en toekomstperspectieven https://www.siditproject.eu/_files/ugd/74f199_63738748f7534bdfa2a8c8db66487d9a.pdf

beoordeling van diverse aspecten. Zo ging het bij de leerkrachten om hun vertrouwen bij het geven van de lessen en de uitdagingen waar ze tegenaan liepen. En bij de leerlingen werd er gekeken naar hun betrokkenheid, leerprestaties, gevoel van eigenwaarde en sociaal-emotionele welzijn.

Analyse

De verzamelde gegevens zijn grondig geanalyseerd. Voor de interviews werd een thematische analyse gebruikt om terugkerende thema's, patronen en belangrijke bevindingen in de verhalen van de leerkrachten te identificeren. Daarvoor werden de interviews getranscribeerd, waarna betekenisvolle segmenten werden gecodeerd en ingedeeld in relevante thema's. Aan de hand van de kwalitatieve gegevens uit de interviews kon de door de leerkrachten en leerlingen gegeven informatie grondig bestudeerd worden, wat bijdroeg aan de algemene bevindingen van de casestudy.

Context en deelnemers

Voor deze casestudy zijn in totaal 21 kinderen geïnterviewd die hebben deelgenomen aan de SIDiT-lessen, en daarnaast 8 leerkrachten. De leerkrachten die aan dit project hebben deelgenomen, gaven blijk van een niet aflatende toewijding en een bijzondere inzet voor inclusief onderwijs. Hun passie voor het creëren van inclusieve leeromgevingen is duidelijk zichtbaar in hun dagelijkse manier van werken. Ze doen hun uiterste best om te zorgen dat elke leerling zich gewaardeerd, ondersteund en empowered voelt. Deze leerkrachten werken volgens de beginselen van inclusiviteit en hebben oog voor de unieke behoeften en sterke punten van elke leerling. Of om het in de woorden van een leerkracht van het vijfde leerjaar te zeggen: “*SIDiT was een andere manier van denken.*”

In deze context helpt de SIDiT-methodologie scholen om leerlingen zelfstandig projecten over het lesprogramma te laten doen, en leerkrachten krijgen de gelegenheid om na te denken over inclusieve manieren van lesgeven, met de nadruk op de ontwikkeling van breed toepasbare vaardigheden. De methodologie wordt aangeboden in de praktische vorm van een toolkit: een handboek met voorbeeldlessen scenario's om leren en inclusie te bevorderen, dat eenvoudig toegankelijk is voor leerkrachten om te gebruiken in hun klas.

Het effect van inclusief onderwijs

Dit gedeelte beschrijft de positieve veranderingen in de klas, op basis van de ervaring en feedback van de leerkrachten.

Empowerment en gevoel van saamhorigheid

Door de SIDiT-lessen is er een sfeer in de klas ontstaan waarin diversiteit wordt gewaardeerd en omarmd. De leerkrachten hebben gezorgd dat elke leerling zich

gerespecteerd, gesteund en onderdeel van de groep voelt. De leerkrachten benoemden in de interviews dat ze door SIDiT meer tijd konden nemen om de leerlingen te leren kennen. Aan de hand van de lesscenario's leerden de leerkrachten meer over de achtergronden, culturen, interesses en sterke punten van hun leerlingen. Als leerlingen merken dat ze geaccepteerd en gewaardeerd worden om wie ze zijn, is de kans groter dat ze zich betrokken voelen en hun best doen op school en dat ze een positief zelfbeeld ontwikkelen. Het bleek dat de leerlingen de lesstof makkelijker opnamen en dat leerkrachten zich bezighielden met alle leerlingen, waarbij ze verschillende leermiddelen gebruikten. Deze kennis hielp om een positief contact met de leerlingen op te bouwen en een gevoel van saamhorigheid in de klas te creëren.

'Elk kind is belangrijk, elk kind heeft zijn eigen mening, moet gehoord worden en het gevoel hebben dat het gehoord wordt. Als een kind zich niet goed voelt over zichzelf, kan het niets leren, en dat is waar het allemaal begint.' – Leerkracht van het derde leerjaar, België

De betrokkenheid van de leerlingen

In een inclusieve klas kunnen leerlingen een actieve rol spelen in hun leerproces, samenwerken met klasgenoten en toegang krijgen tot middelen die zij nodig hebben. Tijdens de pilotjaren waren er leerkrachten die de lesscenario's omgevormd en aangepast hebben tot een project van een week, zodat de leerlingen echt in het onderwerp van de les konden duiken (zoals cultuur, discriminatie, kinderrechten...). De lessen en de methodologie van SIDiT zijn zo aan te passen dat leerkrachten lessen van één of twee uur kunnen geven, maar er ook grotere projecten van kunnen maken. Een leerkracht van het zesde leerjaar zag hoe waardevol de lessen waren en welke invloed die hadden op de betrokkenheid en het gevoel van eigenwaarde van de leerlingen. Ze vertelde ook dat de scenario's heel open zijn. Leerkrachten kunnen hun persoonlijkheid erin leggen, rekening houdend met de kinderen, de groepsdynamiek en wat er nodig is. Dat gaf hadden de leerlingen betere leerresultaten, meer motivatie en een gevoel van voldoening, wat een enorme invloed had op de dynamiek in de klas.

Inclusief onderwijs voor kinderen met verschillende talen

Inclusieve onderwijsstrategieën houden rekening met de taaldiversiteit in de klas, en dat is precies waar de SIDiT-lessen voor bedoeld waren. Er werd rekening gehouden met verschillende leerstijlen en achtergronden. Daardoor konden de leerlingen zich actief inzetten en openstellen in de taal die zij wilden gebruiken tijdens de lessen, of dat nu met hun klasgenoten was, bij het lezen en schrijven of met de leerkracht. SIDiT hielp bij het aanpakken van taalbarrières door pedagogische strategieën aan te passen aan de individuele taalbehoeften van migrantenleerlingen. *"Doordat ze in andere talen konden communiceren, voelden ze zich erg op hun gemak"*, aldus een leerkracht van het zesde leerjaar. De

methodologie bevorderde interacties met klasgenoten en coöperatief leren, waardoor er volop mogelijkheden waren om te oefenen met taal en die te verbeteren, of het nu ging om hun moedertaal, tweede of derde taal.

Culturele uitwisseling en begrip

De SIDiT-lessen stimuleerden niet alleen culturele uitwisseling en begrip tussen leerlingen en leerkrachten, maar er was ook gelegenheid om de diversiteit aan achtergronden en ervaringen van de leerlingen positief onder de aandacht te brengen. Doordat de leerlingen leerden om naar elkaar te luisterden, kregen ze meer empathie, tolerantie en waardering voor verschillende culturen en overtuigingen. Deze blootstelling aan verschillende zienswijzen hielp om een meer inclusieve en mondiaal bewuste mindset te stimuleren bij alle leerlingen, waarbij ze zich bewust werden van andere mensen, verschillende culturen en godsdiensten.

De lesscenario's creëerden echte kansen voor leerlingen om hun culturen, tradities en ervaringen te delen. Een voorbeeld daarvan was de “Ik Box”, die *“een veilige omgeving creëerde voor de leerlingen om meer over elkaar te weten te komen”*, aldus een leerkracht van het zesde leerjaar.

Praktijkkader

De “Ik Box” en sociaal-emotioneel leren

Sociaal-emotioneel leren (SEL)⁶ biedt kinderen een veilige omgeving waar ze worden aangemoedigd om openlijk te praten over hun gevoelens, zorgen en gedachten, wat helpt om zich open op te stellen. Wanneer kinderen via SEL hun eigen emoties leren begrijpen, kunnen ze hun gevoelens beter onder woorden brengen, zelfs als het gaat over lastige onderwerpen. Zo geeft SEL kinderen de nodige emotionele woordenschat en hulpmiddelen om hun ervaringen en zienswijzen over te brengen bij het bespreken van onderwerpen als pesten, psychische gezondheid of problemen in de thuissituatie.

De “Ik Box”

In de SIDiT-methodologie zijn lessen over SEL opgenomen, bijvoorbeeld met de “Ik Box”, waarmee kinderen hun eigen persoonlijke en veilige ruimte kunnen creëren. De kinderen kregen de opdracht om een doos te maken en te versieren, en daar iets in te doen dat staat voor:

- de moedertaal of -talen van de leerling
- de nationaliteit of etnische groep van de leerling
- de godsdienst of overtuigingen van de leerling
- de familie van de leerling

⁶ <https://www.cfchildren.org/what-is-social-emotional-learning/>

- de dominante jeugdherinneringen van de leerling

De transformerende kracht van sociaal-emotioneel leren

Zowel de leerkrachten als de leerlingen lieten weten hoe belangrijk de “Ik Box” was en hoe goed die werkte, vooral wanneer hij aan het begin van het schooljaar werd gemaakt. Uit een anekdote uit het schooljaar 2021-2022 blijkt hoe groot de transformerende kracht van de “Ik Box” was.

De leerkracht vertelde dat het zusje van een van haar leerlingen uit het zesde leerjaar was overleden. In de periode dat dit speelde, werd de les over de “Ik Box” gegeven in de klas. Die bleek een nuttig hulpmiddel, waarmee de jongen een tastbare uitlaatklep had om zijn emoties te uiten en ermee om te gaan. De “Ik Box” bood ruimte voor zelfexpressie en stimuleerde een open gesprek, zodat hij zijn gedachten over de tragische gebeurtenis kon verwerken. De leerling zei vaak hoe waardevol dit hulpmiddel was, en de leerkracht gaf aan dat ze opgelucht was dat de leerling een veilige en effectieve manier had gevonden om zijn emoties te uiten. Zijn klasgenoten toonden gedurende heel dit proces veel respect.

De inhoud van de “Ik Box” van de leerling, onder andere foto's en de sjaal van zijn zusje, weerspiegelde zijn rouw en de band die hij had met zijn zusje. In de loop van het schooljaar maakte hij zijn “Ik Box” nog persoonlijker door er voorwerpen aan toe te voegen die hij erbij vond passen.

De leerkracht gaf al haar leerlingen de vrijheid om de dingen in hun “Ik Box” te doen die zij er graag in wilden hebben. Terwijl de leerkracht nadacht over deze innovatieve onderwijsstrategie en het effect ervan, gaf ze toe dat het haar kijk op het lesgeven totaal had veranderd: *“Dit heeft mij aan het denken gezet over mijn mindset, over wat voor soort leerkracht ik wilde zijn.”*

Ontwikkeling van digitale competenties

Het gebruik van digitale hulpmiddelen speelde een belangrijke rol bij de geslaagde invoering van de SIDiT-methodologieën. De leerlingen konden tablets en interactieve hulpmiddelen gebruiken in de klas. Ook hebben ze hun digitale competenties ontwikkeld, wat hun leerervaring getransformeerd heeft. Met de digitale hulpmiddelen konden ze zelfstandig leren en in groepjes werken. Verder kregen de leerlingen de kans om de onderwerpen van de lessen door te nemen en zich erin te verdiepen. Het is de leerkrachten gelukt om uit hun comfortzone te stappen, de leerlingen soms de touwtjes in handen te geven en nieuwe ideeën

voor te laten stellen (nieuwe hulpmiddelen of technieken) om te helpen het doel van de lessen te bereiken. Uit de SIDiT-lessen is gebleken dat digitale hulpmiddelen in de klas het leerproces aanzienlijk verrijken en dat hierdoor de creativiteit, de samenwerking en het kritisch denken worden gestimuleerd.

Conclusie

Deze casestudy is bedoeld om andere leerkrachten te informeren en te inspireren om meer te doen aan inclusief onderwijs. Daarvoor zijn krachtige voorbeelden en leerpunten uit het SIDiT-project beschreven, die kunnen worden overgenomen op andere scholen en in andere onderwijscontexten.

Belangrijkste leerpunten

Als er vijf leerpunten uit deze casestudy te halen zijn, dan zijn dat de volgende:

1. Inclusieve lesmethoden kunnen worden aangepast, en of het nu gaat om een les van een uur of een project van een week: alle leerkrachten kunnen inclusieve lesstrategieën toepassen in hun klas.
2. Inclusieve onderwijsstrategieën stimuleren alle leerlingen om actief mee te doen, waardoor ze betrokkener en gemotiveerder worden. Zo krijgt iedereen de kans om bij te dragen en effectief te leren.
3. Bij inclusief onderwijs is er ruimte en waardering voor de diversiteit in achtergrond van de leerlingen. Daardoor worden de empathie en het begrip van leerlingen en leerkrachten gecultiveerd, en ontstaat er een gevoel van saamhorigheid en wederzijds respect.
4. Door inclusief onderwijs voelen alle leerlingen zich gewaardeerd en betrokken, ongeacht hun achtergrond. Dit bevordert een positieve leeromgeving, die op haar beurt de algehele leerervaring verbetert.
5. Inclusief onderwijs moedigt leerlingen aan om op meerdere manieren en vanuit meerdere standpunten naar dingen te kijken, waardoor ze kritisch leren denken. Het bevordert het begrip van de complexiteit en diversiteit van de wereld en bereidt leerlingen voor op de multiculturele en onderling verbonden mondiale samenleving.

Er kan dus geconcludeerd worden dat inclusief onderwijs een essentiële rol speelt bij de ondersteuning van leerlingen met een migrantenachtergrond. Als leerkrachten een inclusieve en ondersteunende leeromgeving creëren, krijgen hun leerlingen de kans om hun volledige potentieel te bereiken, zitten ze beter in hun vel en kunnen ze beter integreren in het

onderwijssysteem en de bredere samenleving.